

TRUYỀN THỐNG VÀ CÁCH MẠNG (trích)

TRẦN QUỐC VƯỢNG

Diễn trình lịch sử của Việt Nam trong 60 năm nay có thể được trừu tượng hóa trong 3-4 phạm trù sau đây:

1. **TRUYỀN THỐNG DÂN TỘC - NHÂN DÂN** là cái có sẵn (vốn có) và đã được hình thành rồi định hình qua mấy ngàn năm lịch sử. Ta gọi chung là **TRUYỀN THỐNG**, với, theo ý tưởng Chủ tịch Hồ Chí Minh, cả mặt tốt và mặt xấu của nó. Mặt tốt nhất, là tinh thần cũng có thể gọi là nghĩa - **YÊU NƯỚC**, đã được thử thách nghiêm sinh qua nhiều "thách đố" của lịch sử, nói như Trại:

- Hoạn nạn mới gây nổi nước

- Gian nan nhiều, tư lự sâu.

Khuyết tật, cũng chính theo ý tưởng của Nguyễn Ái Quốc (1923) đây là một dân tộc nông dân một nước nông nghiệp, cư dân sống chủ yếu trong các xóm làng chịu ảnh hưởng sâu sắc của đạo lý nên có căn bệnh chính là sĩ diện (question de Face - chữ tiếng Pháp của Nguyễn Ái Quốc). Một tộc quen sống bằng tình nghĩa "nghĩ bằng BỤNG (LÒNG, DẠ)" nên thế ứng xử nghiêng về Duy Duy cảm.

2. ÁCH ĐÒ HỘ THỰC DÂN - ĐỂ QUỐC kết hợp với QUÂN CHỦ QUAN LIÊU CUỐI MÙA

"Quân chủ - quan liêu - sự quân cát cứ - cường hào" là cơ chế chính trị - hành chính cũ, cho giữa thế kỷ XIX, cũng có thể gọi đó là **TRUYỀN THỐNG XẤU** ăn sâu bám rễ, trói buộc cơ địa Nam. Từ cuối thế kỷ XIX và sang nửa đầu thế kỷ XX, nó bám víu vào, và được chế độ thực dân dụng - nhất là ở hai miền Trung, Bắc - để kéo dài sự tồn tại: tồn tại như một kẻ "thối thây" ...

Ách đô hộ thực dân - để quốc có qui mô và tổ chức toàn cầu, gây ra bởi các cường quốc đầu thế kỷ) và siêu cường (nửa cuối, một hiện tượng chính trị - xã hội mới khác hẳn thế kỷ XIX Mác-Ăngghen).

Có thực dân cũ và thực dân mới.

Có bành trướng cũ và bành trướng mới.

ĐỘC LẬP cho **QUỐC GIA - DÂN TỘC** là một giá trị văn hóa của loài người trở nên một vọng chày bóng ở thế kỷ XX rồi đến cuối thế kỷ này, sau khi trở thành hiện thực, độc lập được thức mới hay nhận thức lại, như là Liên lập. Về cơ bản, đó là quyền tự quyết định vận mệnh mình.

3. **CÁCH MẠNG** hiểu theo nghĩa hẹp là công cuộc lật đổ ách thống trị thực dân (với cây k)

chủ-quan liêu). Vậy từ đó, cách mạng phải xây dựng hai mục tiêu (xoắn xuýt lẫn nhau):

ĐỘC LẬP cho DÂN TỘC

DÂN CHỦ do/vì **NHÂN DÂN** cùng với **ĐỘC LẬP DÂN TỘC, DÂN CHỦ** (do/vì **DÂN**) cũng có giá trị văn hóa của Loài người. Và đến thế kỷ này thì "quân chủ" đã là một hiện tượng cuối. Nếu còn tồn tại cũng chỉ là "hình thức" hay "nghe thức" thì dân chủ cũng là một khát vọng cháy của quần chúng nhân dân. Dân chủ hóa xã hội là một xu thế lịch sử của thế kỷ XX. Nhưng cách mạng ở một nước kém phát triển như Việt Nam, thì việc giải phóng khỏi ách đô hộ thực dân và đập tan chế quân chủ-quan liêu, dù hết sức khó khăn, gian khổ cũng chỉ là sự bắt đầu. Công việc chính là **DÂN CHỦ HÓA và PHÁT TRIỂN TOÀN DIỆN** - trước hết là từ chặng đường "nước nông nghiệp" phải qua công nghiệp hóa mà sang chặng đường "nước công nghiệp" (mà công nghiệp kiểu cũ hết thời rồi, phải sang hẳn "công nghiệp mới" hay "hậu công nghiệp"). Lại cũng theo ý tưởng của Chủ tịch Hồ Chí Minh, ngay sau những ngày Cách mạng tháng Tám lịch sử: "nếu nước được độc lập mà dân không được tự do hạnh phúc thì độc lập cũng chẳng có ý nghĩa gì". Đây là một tư duy sáng suốt, đã đưa Chủ tịch Hồ Chí Minh vào hàng ngũ các nhà nhân văn vĩ đại nhất của thế kỷ XX, một nhà nhân văn hóa thế giới, một người cộng sản vĩ đại kiểu mới.

Vậy thì, tiếp theo /cùng với cách mạng, là bản chất của cách mạng chân chính hay/đồng thời là sự đổi mới cách mạng, là sự **ĐỔI MỚI**.

Ngay sau ngày Cách mạng tháng Tám, Hồ Chí Minh đã phát động phong trào **ĐỔI SÓNG MỚI**, đổi lối sống, "đổi mới cách nghĩ để đổi mới cách làm" (lời Hồ Chủ tịch), đổi mới phong tục tập quán, người xưa, như **HỒ** Chủ tịch thường dẫn, còn mạnh dạn nói:

Ngày tân, ngày tân, hựu ngày tân.

Mỗi ngày một mới, mỗi ngày một mới, lại mỗi ngày một mới) mà ta có thể dịch thoát là:

ĐỔI MỚI, ĐỔI MỚI NỮA, ĐỔI MỚI MÃI

Biện pháp biện chứng trừu tượng, nói chung của lịch sử là liên tục - gián đoạn, vừa liên tục vừa gián đoạn thì **CÁCH MẠNG** và **ĐỔI MỚI** cần được xem là một thứ - **PHẢN TRUYỀN NG-VỪA KẾ TỤC TRUYỀN THỐNG VỪA GIẢI TỎA KHỎI TRUYỀN THỐNG**.

Cách mạng là biến đổi. Đổi mới cũng là biến đổi. Nhưng, phép biện chứng cổ truyền của phương Đông, được Hồ Chủ tịch tiếp thu và nhắc nhở "Đi bất biến ứng vạn biến" ; trong **SÁNG TẠO có PHÁ và BẢO TỒN**. Đó đều là những "bộ ba" biện chứng. Vậy **CÁCH MẠNG** là **SÁNG TẠO**, phá diệt ("chế độ xưa ta mau phá sạch tan tành" (Quốc tế ca) mà cũng có kế thừa (tinh hoa quá khứ).

Cách mạng cộng sản ngay từ đầu-thời Mác-Ăngghen đã tuyên bố dứt khoát quá khứ (quá khứ đến thời tư bản là "tiền sử" của loài người với chế độ cộng sản "mùa Xuân của nhân loại", một con đường lịch sử mới bắt đầu...). Mác cũng luôn luôn nhắc đến câu phương ngôn Pháp: "Người không nắm chặt người sống" để nói đến sự níu kéo của quá khứ đối với hiện tại. Và Lênin đã có lần nói rõ ràng: "Chủ nghĩa cộng sản là tổng số các tri thức của loài người từ trước đến nay".

Vậy cách mạng cộng sản (xã hội chủ nghĩa) có sự kế thừa hữu thức tinh hoa quá khứ và chỉ mới có sự tích nhập vô thức cả những tàn dư của quá khứ mà ta quyết phải cảnh giác để lần lần bỏ, không thể coi thường.

Như Hồ Chủ tịch đã tự bạch, con đường dẫn NGUYỄN ÁI QUỐC đến chủ nghĩa cộng sản phát từ chủ nghĩa yêu nước vốn sâu gốc bền rễ trong lòng dân Việt và Nước Việt. Đây là một phát điểm hết sức trong sáng, minh bạch và đầy cũng là sự nhất quán trong suốt cuộc đời hoạt cách mạng của Hồ Chủ tịch và của cả một thời đại Hồ Chí Minh. Sức cuốn hút của cộng sản-minh đối với mỗi người Việt nam chân chính yêu nước là ở đó, chính là ở đó. Tôi muốn nhắc một cuốn sách tiếng Anh xuất bản ở New York năm 1983 nhan đề "Văn hóa thế kỷ XX" (20th century culture) do một ủy ban các học giả Mỹ soạn thảo, đã trân trọng xếp Chủ tịch Hồ Chí Minh vào danh nhân văn hóa thế giới, còn trước cả Ủy ban UNESCO. Cách nhìn của họ là: Hồ Chí Minh là mác xít hay là nhà nho điều ấy không quan trọng; là người cộng sản hay người dân tộc chủ nghĩa, đó cũng không quan trọng; Chủ tịch Hồ Chí Minh là NGUYỄN ÁI QUỐC, thế là đủ để xếp ông hàng danh nhân thế kỷ XX, vì Nguyễn Ái Quốc là người đầu tiên giương cao ngọn cờ giải phóng tộc, là nhà lãnh đạo lớn của châu Á kiên quyết chống chủ nghĩa thực dân. Chống thực dân là đại giá trị nhân văn, giá trị văn hóa cao cả của loài người...

Khi đã trở thành người mác xít cộng sản, Nguyễn Ái Quốc vẫn tự nhận mình xuất thân từ một đình nhà Nho và vẫn có bài viết ca ngợi "chủ nghĩa Đại Đồng" của đức Khổng tử. Trong nhiều bài và nói, Hồ Chủ tịch vẫn thường dẫn dụ tinh lý Nho phong, chẳng hạn "Cần kiệm liêm chính, chí công vô tư", "Tiên ưu, hậu lạc", "vì lợi ích 10 năm trồng cây, vì lợi ích 100 năm trồng người"... một lý thuyết của Lão tử "Hòa quang đồng trần" (Hòa ánh sáng với bụi trần) được giới lãnh đạo nhà Trần hết sức tán thưởng và họ đã làm nên kỳ tích chống Nguyên-Mông, có lẽ nào Hồ Chủ tịch của chúng ta không dung hòa được tinh hoa Nho phong và tinh hoa mác-xít trên cái mẫu số chung của Văn hóa người là tính chất nhân văn.

Nhưng có lẽ nào làm cách mạng ở một nước thuộc địa như ở Việt Nam trong thập kỷ 30 của thế kỷ này mà không tìm cách dung hợp Nationalism với Communism và hay Internationalism? Sao nhiều năm sai sót, tới Đại hội Đảng cộng sản Liên Xô lần thứ XIX, Xtalin mới lại kêu gọi Đảng cộng sản ở các nước "giương cao ngọn cờ dân tộc". Cụ Hồ chịu phê bình ở thập kỷ 30, nhưng đến đầu thập kỷ 40 cụ Hồ lại thành lập Việt Nam độc lập đồng minh hội (Việt Minh), cụ Hồ lại đề nghị với E-ta-rát rút những chủ trương "công nông chuyên chính", "vô sản chuyên chính", "tịch thu ruộng đất địa chủ"... để tập trung sức toàn Đảng, toàn dân vào mũi nhọn chống thực dân phát xít. Không có Hồ Chí Minh, làm sao có cách mạng tháng Tám thắng lợi? Lời kêu gọi cứu nước của Nguyễn Ái Quốc đến "24 triệu con Lạc cháu Hồng", với Hồ Chí Minh "đồng bào toàn quốc" là một sức mạnh hữu hạn. "ai là người Việt Nam đều có lòng ái quốc" dù ít dù nhiều, "năm ngón tay có ngón dài ngón ngắn nhưng ngắn dài đều hợp lại nơi bàn tay". Và "Đoàn kết-Đoàn kết-Đại đoàn kết" phải chăng là một vọng từ Diên Hồng lịch sử, từ Trần Hưng Đạo vĩ nhân "Vua tôi đồng lòng, anh em hòa thuận, nước góp sức" để "sức ta đã mạnh, người ta đã đông, chí ta đã quyết lòng ta đã đồng" đưa đến kỳ chiến "thành công, thành công, đại thành công"?

Tôi cho rằng con đường Hồ Chí Minh 1930-1954 là con đường tuyệt đẹp về sự kết hợp TRUYỀN THỐNG và CÁCH MẠNG.